

שאלות ותשובות

רבינו אשר ב"ר יחיאל

לפי
הדפוס
של
המכון
למחקר
וישק
תשס"ז

שאלות ותשובות

לרבינו אשר בן יחיאל זצ"ל

מהדורה מתוקנת

עם תשובות חדשות
תיקונים על פי כתבי יד ודפוסים ראשונים
מראי מקומות והערות

בעריכת
יצחק שלמה יודלוב

עזר המשפט
מכון אור המזרח
מכון ירושלים • תשנ"ד

יב

לאה שתצעה ראובן בעלה לדין וטענה עליו שאין לו גבורת
אנשים לבא עליה כדרך כל הארץ ותוצעת ממנו
שיגרשנה ולא תצעה כתוצתה בצית דין נאמנת, כדמוכח
בגדרים¹ דבכל מידי שהצעל מכיר בשקרה נאמנת אף למשנה
אחרונה ולא חיישינן שמא נתנה עיניה באחר, דחזקה אין
אשה מעיזה פניה בפני בעלה לטעון בפניו דבר שהוא יודע
שהוא שקר. ואי תצעה בפני בית דין גט וכתובה לא מהימנא,
כדאמרינן בפ' האשה שלום² האשה שאמרה מת בעלי
התירוני לינשא מתירין אותה ונותנין לה כתובה, מת בעלי תנו

אחר. בדפוסים: "יען כיחש... עיניו באחרת" (תוקן ע"פ כ"י). 6 צ"ל ר' יעקב.

יב 1 צא, א. 2 יבמות קיז, א.

יב-ב

[*אדוננו גאוננו מאור גלוטיו מורינו הרא"ש שלומך יגדל לעד כאות נפשך ונפש החתום בכתבך.]

דע אדוני שהראיתי לדיינים התשובה ששלחת לי מענין אשה שאמרה בעלי אינו משמש עמי שמוש שמוליד. ועתה באים מורשי האשה ואומרים כי ספר המצות קטן כתב שכופין, ואמרו לי מה יעשו. ואמרתי כבר שדעתך הוא כדעת הגדולים ר"ס² ור"י³ ובעל ספר המצות⁴ והר"ר שלמה בן אדרת⁵ שאין כופין חוץ עשר שנים. ואני הוצרכתי לחזור ולשאול לפי מעלתך אם נוחש לדברי סמ"ק אם לאו, כי אני אומר חוץ מכבודו שאין לנו לחוש לדבריו בזה כי יש לנו לילך אחר רוב הדעות הגדולים והאחרונים, אמרתי בעצמי ספר מצות קטן מביא הגדולים בדבר זה ושם קטנים כתבו וכו'. ואחרי אדוננו האיר עיני בזה אם נוחש לזה בענין זה, כי אני יודע באמת שאתה ראית סברת סמ"ק כי כל ר' לא אנס לך.

ורע אדוני כי מה שכתבת מענין המגרש שיוכל להתנות כל תנאי עם אשתו שהיא יכולה לקיים אבל לא תנאי ע"מ שלא תכנס ע"מ אמן, בשביל שאם תחלה היא אי אפשר שלא יכנסו זו אל זו, ואומר המגרש כי הוא רוצה ליתן לה הגט בתנאי זה ע"מ שלא תכנס לבית אמן עד זמן פלוני חוץ מאם תחלה אמן. והביא ראיה מן הגמרא⁶ ע"מ שלא תכנס לבית אבך לעולם אינה מגורשת אבל ע"מ שלא תכנס לבית אבך עד ל' יום מגורשת. הרי שאינו מחלק אם תחלה היא או אביה. וכן אמר לה ע"מ שלא תכנס לבית אבך עד ג' שנה או עד ל' שנה הרי זה גט, ואין צריך להזכיר חוץ מאם תחלה אמן. ועתה אדון הודיעני דרך זו אלך.

תשובה הוי יודע שסמ"ק אינו חולק על כל הגדולים ולא על המשנה דפרק בתרא דנדרים⁷, דנמשנה אחרונה חייש שמא נתנה עיניה באחר ואין כופין את הצעל לגרשה אפילו כשהיא באה מחמת טענה אלא"כ שהתה עמו עשר שנים. ובסמ"ק כתב בתחלה ואם נשא אדם אשה ושהה עמה עשר שנים בלא צויר לנדה לגרשה, ולפי שהזכיר בתחלה על איש עשר שנים כשדבר אחר כך עם אשה, באשה שהיא באה מחמת טענה, לא הזכיר עשר שנים לפי שסמך על מה שהזכיר כבר גבי איש עשר שנים. וכך היתה דרכו לקצר בחבורו וכן יפה לנו לפרש בדבריו ממה שנאמר שגג וטעה ולא ידע משנה שלמה של מסכת נדרים. ואף לפי דבריהם שכתבו שהם אומרים שכתב שכופין אותו להוציא אף אם לא

לי כתובתי אף לינשא אין מחירין אותה. ומיבעיא ליה ההם המחירוי לינשא ומנו לי כתובתי מהו, ועלתה בתיקו. ואם תבנה גט ולא כתובה יגרשנה ולא יתן לה כתובה, כההיא דרב המנונא האשה שאמרה גרשתי, דנהי דמהימנא לגבי נפשה להפקיע ממנה איסור א"א שעליה מטעם חזקה דאין אשה מעיזה פניה בפני בעלה מ"מ אין לבית דין כח להוציא ממנו ממון, כיון שעומד וזוהם שלא גרשה. ולא דמי לאשה שאמרה מת בעלה שגובה כתובתה על פיה, דהתם אין אדם מכחישה, ומספר כתובה נלמוד לכשתנשאי לאחר חטלי מה שכתוב ליה.

ומה שכתבתי שיגרשנה ולא יתן לה כתובה היינו אם הדין כך שכופין אותו להוציא או כופין אותו להוציא על פי דבריה דמהימנא כההיא דרב המנונא, אבל לענין ממון כיון שעומד וזוהם ואומר שגברת אנשים יש לו ובא עליה בדרך כל הארץ ושלא כדין הוא מגרשה וחסך להיות אלה אין כח לבית דין להוציא ממנו ממון. אבל אם בלא כפייה נאות לגרשה יתן כתובה כיון שמדעתו מגרשה. ולענין כפייה ודאי הוא כמו שכתבת שכופין אותו להוציא, דלא דמי להיא אמרה מיני והוא אומר מינה שאין כופין אותו להוציא אלא"כ באה מחמת טענה, דהתם אין לה מניעת עונה אבל הכא הכל יודעין למה כלה נכנסת לחופה ודמי לאיני ון ואיני מפרנס. ולענין כפייה ידעת מה שכתב ר"י ו"ל³ שרצה לומר דכל הני יוציא ויתן כתובה דבפרק המדיר⁴ שכופין אותו בשוטיין. וראיותיו אלך בתוספות. ודעת הירושלמי⁵ שהביא אין מעשין אלא לפסולות, ומה שפר"ט ו"ל⁶ אההיא דירושלמי דאין כופין אלא היכא שמפרש זה כופין, והוא גורם האומר איני ון ואיני מפרנס כופין אותו ויוציא ויתן כתובה. ומסתבר שכופין לרב שאי אפשר לה שחמות ברעב. וההיא דהחולץ⁷ דחוזרין אלל גדול למכפייה היינו בשביל שמנע ממנה כל מיני אישות, אבל משום תשמיש לחודיה לא כייפינן. והארכתי הרבה בפסקי⁸ והסכמתי שאין כופין אלא בבאה מחמת טענה והיכא דליכא למיחש שמא נתנה עיניה באחר, על אחת מן הדרכים שכתוב בתוספות.

ורדינא דמאס עלי ידעת כי חכמי אשכנז וצרפת דנין זה דינא דמתיבחה לענין הממון, כמו שכתב הרי"ף ו"ל⁹, אבל אין כופין אותו להוציא בדברי ר"ת ו"ל¹⁰. ואף פה בעוליותולה נהגו שאין כופין להוציא.

אשר בן ה"ר יחיאל זצ"ל

כתובות סג, ב ד"ה אבל, ספר הישר חלק החדושים סי' ד.
יב-ב 1 סי' רפד. 2 אישות פט"ו ה"ט. 3 כן משמע בדברי התוספות יבמות סד, א ד"ה יוציא. 4 מצות עשה מט. 5 בתשובה ח"א סי' אלף קצב. 6 גיטין כא, ב. 7 נדרים צא, א (פי"א מ"ב).

3 תוספות כתובות ע, א ד"ה יוציא. 4 כתובות עז, א (פ"ו מ"י). 5 גיטין פ"ט ה"ט (דף נה, א). מובא בתוס' שם. 6 מובא בתוס' שם. 7 יבמות לט, א. 8 בפסקי הרא"ש יבמות פ"ו סי' יא וסי' טו. וראה בענין זה בתשובות רבינו הנוספות סי' ל. 9 כתובות פ"ה סי' רפג (כו, א). וראה לעיל סי' ח. 10 תוספות

ישו"ת

כ"ל ארבעי

שהתה עמו עשר שנים, היאך נעשה כדבריו לעבור על משנה שלמה. אלא שתפח רוחן של אותן הבאים לדון על פי ספרי וחבורי גדולים ואינם יודעים כלל לא במשנה ולא בגמרא, שלפעמים טעה הסופר בין חיוז לפטור או בין אסור למותר או מחמת קוצר דעתם לא יבינו דברי המחברים לאשורן וזאים לידי טעות.

ומה שכתבתי לך בתנאי שלא תלכי לבית אביך תדקדק בדברי ותמצא שלא כתבתי לך שאם התיר התנאי הזה בדיעבד שלא יהא התנאי קיים, אלא פשיטא שהגט כשר והתנאי קיים. אך כתבתי שאין שום אדם רשאי להשתדל בגט שיותן בתנאי זה, כי ודאי יצא לבטל תנאי זה ונמצא גט בטל ובניה למפרע ממזרים, אבל אם נעשה בדיעבד הגט כשר והתנאי קיים. אבל לכתחלה אם הוא מאותם שכופין אותו להוציא כופין אותו שיגרש ולא יטיל תנאי זה בגט.

אשר בן ה"ר יחיאל זצ"ל